

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

“ΕΙΝΕ ΜΕΓΑΛΟ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ, ΟΤΑΝ Η ΜΑΖΑ ΚΥΡΙΑΡΧΗΣΗ
ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΘΗ ΑΛΗΘΙΝΑ,,

“Αρθρον του κ. ΚΩΣΤΑ ΒΑΡΝΑΛΗ”

Ένα συνοπτικό βλέμμα στη νεοελληνική λογοτεχνία είνε προωρισμένο νά συλλάβει μονάχα γενικότητες. Μά οί γενικότητες αυτές, επιστημονικά διαπιστωμένες, αποτελούνε τὸ στοιχειώδη μεθοδολογικό κανόνα τῆς ειδικώτερης κριτικῆς ἔρευνας τῶν ἔργων.

Πρῶτα—πρῶτα πούθενά σήμερα (γιά νά περιοριστοῦμε στήν Εὐρώπη καί στήν Ἀμερική, δὲν ὑπάρχουν **ἔθνικες** τέχνες, ὅπως δὲν ὑπάρχουν ἔθνικες ἐπιστήμες, παρὰ μονάχα ἔθνικοὶ στρατοί, ἔθνικά σύνορα κ' ἄλλα τέτια. Ἔτσι ὁ χαβάς μερικῶν θεωρητικῶν τῆς τελευταίας ὥρας, πὼς πρέπει ἡ τέχνη μας (ἢ ἡ ἐπιστήμη μας) νά γίνει **ἔθνικῆ**, νά «ξαναβροῦμε τὸν ἑαυτὸ μας» «νά ξαναγυρίσουμε στίς πηγές» κτλ. εἶναι ἐξόχως ἕνας «εὐσεβὴς κόπος» τῶν νικημένων τῆς ζωῆς, μὰ καί δείχνει μαζί πόσο ἀνεπιστημονικῆ καί ἀσυγχρόνησθη εἶναι ἡ ἀπὸ καθέδρας σκέψη τῶν «δημόσιων ἐνθουσιαστῶν», πού τοὺς πληρῶνει τὸ Κράτος νά θολώνουν τὰ νερά. Θέλουμε λοιπὸν δὲ θέλουμε, ἡ τέχνη μας εἶναι εὐρωπαϊκῆ· δηλ. ἀπὸ τῆ μὴ μεριά ἀντικαθρεφτίζει τὰ μεγάλα ἰδεολογικά ρεύματα μὲ τίς διάφορες ἀντιθέσεις τῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη δέχεται καί προσαρμόζει γιά τίς δικῆς τῆς ἀνάγκες τίς **τεχνικῆς** τελειοποιήσεις ἢ ἐπαναστάσεις τῶν Εὐρωπαίων. Κ' ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι τὸ παλαιὸ κέντρο τοῦ πολιτισμένου κόσμου, μὰ μὴ ἐπαρχία ἀπὸ τίς πιδ καθυστερημένες τῆς σημερινῆς Εὐρώπης, εἶναι καί ἡ τέχνη τῆς ἐπαρχιακῆ καί καθυστερημένη, τουλάχιστο χρονικά, κ' ἀκολουθεῖ, ὅπως κ' ὅλη μας ἡ ἔθνικῆ ζωὴ καί πολιτικῆ, τοὺς μεγάλους λαούς, πού εἶναι οἱ

πρωταγωνιστῆς τῶν πεπρωμένων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄμα ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας ἀφτὴ τὴν ἐξάρτηση τῆς πνευματικῆς καί αἰσθητικῆς ζωῆς μας, μποροῦμε τότε νά ποῦμε θαρρετά, πὼς ἡ νεοελληνικῆ τέχνη (ἢ λογοτεχνία) εἶναι σχετικὰ ἀξιόλογη καί νά βραβιώσουμε πὼς ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς δουλείας ἕως σήμερα δὲν ἔδειξε τόσους ἀληθινούς μαίτρ σὲ ὅλα τὰ εἶδη.

••

Δέφτερο ἡ Τέχνη εἶναι ἕνας κοινωνικὸς θεσμὸς (ἢ ἀξία) αὐτόνομος στήν περιοχὴ του, μὰ πού δένεται καί μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους παράλληλους θεσμούς. Αὐτοὶ τὸ καθορίζουνε τὸ περιεχόμενό του, τὰ **ιδανικά του** (δηλ. τοὺς σκοποὺς του τοὺς αἰσθητικοὺς ἢ **αὐτοσκοποὺς**) κ' αὐτοὶ ἀλουτίζουν, καθαρίζουν, ἀνανεώνουν τὰ ἐκφραστικά του μέσα, δηλ. τὴν **τεχνικῆ**. Κι αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τῆς τεχνικῆς εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο ὅλων τῶν Τεχνῶν, ἔτσι πού ἡ ἱστορία τῆς νά-ναι καί ἱστορία τῆς Τέχνης. Ἡ τέχνη λοιπὸν συνθέτει καί μεταουσιώνει γιά τοὺς δικούς τῆς σκοποὺς τίς ἄλλες ἀξίες τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, δηλ. ἐξυπηρετεῖται ἀπ' αὐτοὺς μὰ καί τοὺς ὑπηρετεῖ ἢ τοὺς ἀρνίεται ἐγαίνοντας εἴτε θεληματικὰ εἴτε ἀθελά τῆς ἀπὸ τὸν ἀποκλειστικὸ τῆς τομέα τῆς καθαρῆς αἰσθητικῆς ἐνέργειας.

Ἔτσι ὁ δέφτερος χαβάς τῶν ἰδίων «δημόσιων ἐνθουσιαστῶν» πὼς ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης «εγαίνει ἀπὸ τὸ περιβάλλον του» εἶναι ἰδ. ἀνεπιστημονικὸς σὰν τὸν ἄλλοτε καί ἀνιφαντικὸς μ' ἀφτὸν ἀπὸ ἐκείνος ζητᾷ

νά «βροῦμε τὸν ἑαυτό μας» καὶ τοῦτος «νά βροῦμε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας» καὶ κανένας δὲν ὑπάρχει τρόπος νά βροῦμε ἀπὸ τὸ περιβάλλον μας, μιὰ κι' ὁ ἑαυτός μας εἶνε μέρος καὶ μικρογραφία τοῦ περιβάλλοντος.

Ἔως ἐδῶ τοποθετήσαμε τὴν τέχνη **στατικά**. Ἡ **δυναμικὴ** ἔμως ἐξέτασή της μᾶς ὑποχρεώνει νά βροῦμε σὲ ποιὸ σημεῖο τῆς ἱστορικῆς τῆς ἐξέλιξης βρίσκεται κι' ἀφτὴ κι' οἱ ἄλλοι παράλληλοι της θεσμοί, δηλ. τὸ περιβάλλον της. Ποιὸς ἔχει ἀντίρρηση ὅτι ὅλο τὸ ἀστικὸ καθεστῶς βρίσκεται σήμερα στὸ στάδιο τῆς παρακμῆς;

Ὅλα τὰ ἰδανικὰ τοῦ καθεστώτος αὐτοῦ χάσανε τὴν ἐσωτερικὴν τους δύναμιν (δὲν εἶναι ὁ τόπος νά ζητήσουμε τὸ **γιατί**) καὶ μείνανε σύμβολα ἀδεία, ποῦ μόνον ὁ ἐφτάψυχος κοινωνικὸς νόμος τῆς Συνήθειας κι' οἱ κρατικοὶ νόμοι τῆς Βίας τὰ βαστᾶνε τεχνητὰ στὴ θέση τους. Τὸ ὅλικόν λοιπὸν τῆς καθεστωτικῆς τέχνης καὶ τὰ μέσα της τὰ ἐκφραστικὰ εἶναι ψόφια καὶ ἡ ἀδύναμιν φωνὴ της χάνεται μέσα στὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἐρημὸν τῶν τελευταίων ἐπιγόνων. Σὲ τέτοιες ὥρες φανερώνεται, μεστύνει καὶ προπορεύεται μὲ τὸ ἰδανικὸ μᾶς μέλλουσας κι' ἀναπόφευχτης μορφῆς ζωῆς ἡ **Ἄρνηση** μὲ τὴ δική της πνευματικὴ, ἠθικὴ καὶ αἰσθητικὴ ζωή. Ἔτσι ἡ ἐπαναστατικὴ, ἡ μαχητικὴ, ἡ σατυρικὴ τῶν καθερωμένων ψευδῶν Τέχνη εἶνε ἡ μόνη ἀληθινὴ—καὶ δὲ θ' ἀρνηθῆ κανεὶς εὐκόλα πῶς στὴν παράταξή της βρίσκονται οἱ πιδ ζωντανοὶ καὶ ἀξιόλογοι διανοητὲς καὶ καλλιτέχνες τοῦ καιροῦ μας.

Μὰ ἡ τέχνη δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα παιχνίδι, μιὰ πολυτέλεια καὶ διακόσμηση τῆς ζωῆς ἢ μέσο, ποῦ «συντάσσει» τὴν κοινωνικὴν συναισθηματικὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἴαν: ποιεῖ μαζί. Εἶναι καὶ δουλειά. Ἐκεῖνοι ποῦ κάνουν τέχνη εἶνε ἐργάτες ἢ ἐπαγγελματίες, ποῦ θέλουνε νά ζήσουν ἀπὸ τὴ δουλειά τους. Σὲ μεγάλους λαοὺς καὶ σὲ διεθνεῖς γλώσσας τὸ προσωπὸ τῶν φιλότεχνων καὶ φιλαναγνωστῶν εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νά ζήσουν οἱ καλλιτέχνες, οἱ λογοτέχνες, ἐννοῶ οἱ κά-

λύτεροι. Ἄλλὰ καὶ μικροὶ λαοί, ποῦ δὲν τοὺς πνίγει ὁ ἀναλφαβητισμὸς, ὅπως οἱ Σκανδιναυκοί, οἱ λογοτέχνες ζοῦσι θαυμάσια ἀπὸ τὸ ἔργο τους. Παίρνει κανεὶς μιὰν ἰδέαν αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ἂν πληροφορηθῆ πῶς ὁ Χάρμσον στὴ Νορβηγία ἔχει ἐκδόσει 2 ἑκατομ. ἀντίτυπα τῶν ἔργων του, δηλ. ἀναλογεῖ σὲ κάθε κάτοικο κ' ἓνα βιβλίον τοῦ συγγραφέα. Ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ἔμως ἔχουμε τὰ 70 ο)ο τοῦ πληθυσμοῦ ἀναλφάβητα, τὰ 20 ο)ο τῶν γραμματισμένων καθαρευουσιάνους (δηλ. ἐχθροὺς τῆς λογοτεχνίας, ἀφροὶ ἢ λογοτεχνία εἶνε πέρα πέρα δημοτικὴ) καὶ 10ο)ο δημοτικιστῆς, ποῦ σχεδὸν οἱ περισσότεροι εἶνε τοῦ γλυκοῦ νεροῦ. Ὁλο-ὅλο τὸ ἀναγνωστικὸ κινῶν τῆς πρωτότυπης λογοτεχνίας μας εἶναι 1000—2000! Αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς εἶναι κωμικός. Πῶς λοιπὸν θὰ ζήσουν ἀπὸ τὴ **δουλειά** τους οἱ ἐργάτες τοῦ Λόγου; Κάνοντας κι' ἄλλη δουλειά. Ἡ γίνονται δημόσιοι ὑπάλληλοι σὲ μεγάλες θέσεις, μὲ πολὺ μισθὸ καὶ λίγη ἐργασία—καὶ τότε μποροῦνε νά κάνουνε «τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη» ἢ βιομηχανοποιοῦνε τὴν Τέχνη (λαϊκὰ περιδικὰ, ἐφημερίδες κ. τ. λ.) καὶ τότε δὲν κάνουνε τέχνη: ἢ γίνονται συγγραφεῖς διδακτικῶν βιβλίων, ποῦ δίνουνε κέρδη πολλὰ κι' ἀφτο φυσικὰ εἶνε ἄλλου εἶδους βιομηχανοποίησις τῆς Λογοτεχνίας. Οἱ λίγοι, οἱ μὴ καπάτσοι, γράφουνε μονάχα σὲ ὥρες «σχολῆς», γιατί ὁ ἀγῶνας τοῦ ψωμοῦ τοὺς παίρνει ὅλο τὸν καιρὸ—κι' αὐτοὶ γίνονται χωρὶς νά τὸ θέλουν ἀπὸ δημιουργοὶ ἐπαγγελματίες, ἀπλοὶ ἐρασιτέχνες.

Ἄμα λοιπὸν σκεφθῆ κανεὶς μέσα σὲ πόσες ἐχθρικές συνθήκες παλεύει ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, δὲ μπορεῖ νά μὴ θεωρήσῃ γιὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τὰ λίγα ἴσως, μὰ μοναδικὰ στὸ εἶδος τους, ἔργα ποιητικὰ καὶ πεζὰ, ποῦ μᾶς ἔδωσαν ἢ γενεά μας.

Θέλετε καὶ συμπέρασμα; Τὸ μέλλον τῆς Λογοτεχνίας μας θὰ εἶναι μεγάλο, όταν ἡ μᾶζα κυριαρχήσῃ κάποτε καὶ μορφωθῆ ἀληθινά. Τότε θ' ἔχει τὸν καιρὸ νά χαίρεται τὴ ζωὴ καὶ θάνατι: σὲ θέσῃ ν' ἀκούει, νά κῶθει καὶ νά χαίρεται τὸ Λόγον, καὶ κάθε ἄλλη Τέχνη ποῦ θ' ἀπευθύνεται: σ' αὐτήν.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΡΝΑΛΗΣ